

Драгана КУЈОВИЋ*

АКТИВНОСТ КУЛТУРНО-ПРОСВЈЕТНОГ ДРУШТВА *ГАЈРЕТ* У ЦРНОЈ ГОРИ ПРЕМА ПИСАЊУ ИСТОИМЕНОГ ЛИСТА (1922-1941)

Настојање да се муслиманско становништво у Босни и Херцеговини и шире укључи у оквир западноевропских културних стандарда резултирало је условима да се 1903. године у Сарајеву формира културно-просвјетно потпорно друштво *Гајрет*. Оснивачка скупштина одржана је 20.02.1903. године и за првог предсједника Друштва изабран је Сафвет-бег Башагић. Друштво је основано првенствено да помаже сиромашним ученицима на школовању у средњим и вишим школама. Будући да је стицање савременог европског образовања и прихватање одређене друштвено-политичке реалности постало императив нових прилика и времена у којима се нашло исламско становништво у Босни и Херцеговини, оснивање оваквог друштва које би било центар културног окупљања овог становништва представљало је неминовност.

Дјелатност *Гајрета* у периоду од оснивања до 1914. године односила се, прије свега, на додјелу стипендија и зајмова ученицима и студентима, као и на помагање шегрта на различитим занатима. До појаве културно-просвјетних друштава додјела стипендија за школовање на високим школама у Бечу, Грацу и Загребу била је претежно у надлежности Земаљске владе, која је при избору кандидата посебно узимала у обзир политичке и кадровске потребе земље. Критерији *Гајрета* при додјели стипендија били су у почетку непрецизни и оне су зависиле од новчаних могућности “благајне” и субјективних процјена “Одбора о материјалним приликама, способности и марљивости сваког кандидата за стипендију”¹. Статут је утврђивао да се помоћ додјељује “исламским ученицима

---

* Аутор је виши научни сарадник у Историјском институту Црне Горе.

¹ Ибрахим Кемура, *Улога "Гајрета" у друштвеном животу Муслимана Босне и Херцеговине (1903-1941)*, Сарајево 1986., 109

из Босне и Херцеговине, на средњим и вишим школама Босне и Херцеговине, те Аустро-Угарске монархије, о којима се освједочи одбор, да су потребити, способни и марљиви.²² У складу с тим, сваки претендент на додјелу помоћи требало је да приложи потврду имовног стања (тзв. свједоцбу сиромаштва), посљедње школско свједочанство и потврду да не користи неку државну стипендију. Поред помоћи ђацима и студентима на школовању у свјетовним просвјетним установама *Гајрет* је ову помоћ додјеливао и за теолошке студије, како би се тиме нагласила приврженост традиционалним вриједностима муслиманског друштва. Друштво је, такође, за смјештај својих стипендиста оснивало домове и конвикте. Уколико су мјеста у овим домовима била попуњена, стипендисти су смјештани у муслиманске породице гдје су могли бити под сталним надзором. Нијесу били занемарени ни они који су се обучавали различитим занатима, тако да је *Гајрет*, осим помоћи шегртима, избором мајстора код кога се изучавао занат и контролом преко посебног инспектора, додјеливао и повољан зајам ономе који након завршеног занатског обучавања нема сопствених средстава да отвори самосталну радионицу.

Сва питања функционисања била су регулисана Статутом, односно Правилима Друштва. Први статут одобрен је 1903. године и Друштво је на основу њега и конституисано. Сљедеће измјене и допуне извршене су 1905, 1908. и 1911. године. Главна скупштина, редовна или ванредна, представљала је највиши орган управљања, а извршни органи су били Главни одбор, пододбори и повјереници. Редовна Главна скупштина сазивана је сваке године до 15. јуна, односно до 15. јула од 1911. године. Главна скупштина одлучивала је о промјенама правила, разматрала извјештаје Главног одбора о годишњем раду Друштва, утврђивала годишњи предрачун прихода и расхода, бирала Главни одбор, расправљала о другим предложеним тачкама дневног реда. Највиши извршни орган управљања био је Главни одбор. Овај одбор је одлучивао и о свим оним питањима која не спадају у надлежност скупштине. Састојао се од 8 чланова и 3 замјеника. Од 1908. године број одборника је повећан на 11, заједно са пет одборника без посебне функције. Један члан Одбора морао је имати високошколску диплому. Овај пропис преиначен је 1911. године обавезом да мора добро познавати ђачке прилике. Од 1929. године број чланова Одбора повећава се са 11 на 20, и то: 14 из Сарајева и 6 из осталих крајева. Овим измјенама било је предвиђено мјесто за представницу жена. У наредном периоду број чланова се стално повећавао, све док се није претворио у прилично гломазно и неефикасно тијело, тако да је 1939. године биран из састава Главног одбора Главни извршни одбор од 12 чланова, и то из Сарајева. Извршна струк-

²² Правила "Гајрета", Бехар, III/1902-3, 21, 334

тура управљања обogaћена је 1908. године пододборима, захваљујући потреби да се управљачка структура прошири органима који ће за разлику од једног или два повјереника бити са више ауторитета, али и ефикаснији и организованији у обављању задатака. Пододбори су одржавали скупштине, редовне или ванредне. И редовна пододборска скупштина расправљала је о раду пододбора, бирала пододбор, расправљала о приједлозима намијењеним Главној скупштини. Рад на терену у почетној фази организовања Друштва био је у надлежности једног или двојице повјереника. Мрежа подузетних повјереника учвршћивала је непосредну везу са “базом”. Поред мреже пододбора, односно мјесних одбора и повјереника, управљачка организациона структура допуњавана је од 1932. године тзв. среским одборима који су се формирали при административним средиштима срезова. Ови срески одбори показали су се неподесни и сувишни и укинута су 1936. године. Чланство је сврставано у три категорије: добротвори, утемељитељи и подупирући чланови, у зависности од висине новчаног доприноса. Посљедња категорија - “подупирући” чланови замијењена је 1905. године називом “редовити приносици”. Уведено је и почасно чланство. Почасни члан Друштва могао је постати онај који је стекао посебне залуге. Највећи дио чланства потицао је из градских средина, али су активисти настојали да идеју овог друштва прошире у свим слојевима. Каснија категоризација није се много разликовала у односу на ону до 1914. године и подразумијевала је: почасне чланове (предложени на основу изузетних заслуга), и према висини новчаног учешћа- легаторе, велике добротворе, добротворе, утемељитеље и редовне чланове. Најмногобројнији су били утемељитељи, и то из редова чиновника, трговаца и занатлија. Међутим, велики дио *Гајретовог* чланства неуредно је плаћао чланарину и ова ставка није представљала значајнији извор прихода³.

У оквиру *Гајретових* активности била је и издавачка дјелатност која се у прво вријеме односила на издавање календара, а затим се проширила на покретање истоименог листа. Календар је најприје излазио 1906/7, 1907/8, да би објављивање календара било прекинуто с 1915. годином и обновљено 1936. године, и то за 1937, 1938, 1939, 1940 и 1941. Календари су најчешће представљали зборнике који су осим обавезног календарског дијела окупљали грађу најразличитије садржине, у почетку поучне текстове без нарочитих домета, да би касније у њима били окупљени прилози озбиљних претензија умјетничког и научног карактера.

Друштво је о својим активностима обавјештавало јавност преко политички неутралног мјесечника под истим именом. Први број листа *Гајрет* изашао је 15.08.1907.г. као гласило истоименог друштва. У почет-

³ Ибрахим Кемура, ибид., стр. 78- 102, стр. 265-286

ку лист је излазио у малом формату, као двоброј или троброј, штампан ћирилицом и латиницом, са изразито југословенском оријентацијом. Од 1910. године лист се под руководством Османа Ђикића претвара у мање-више књижевни часопис који удовољава потребама за исламским штивом. Уредништво је 1911. године одлучило да лист излази двапут мјесечно, с тим да његов садржај треба проширити на све области науке, умјетности, пратећи уопште савремена културна дешавања. Уређивачка политика, лишена политичко-националне искључивости, остављала је отворену могућност укључивања већег броја стваралаца. Међу сарадницима јављају се и пјесникиње: Хатица Ђикић, Шефика Нестрин Бјелевац, П.К. Фатма и др. Књижевни преводи најчешће су испуњавали странице листа и односили су се претежно на дјела из турске књижевности, али и дјела француске, њемачке, енглеске, руске и јапанске књижевности. У том смислу као преводиоци европске литературе јављају се и немуслимански сарадници. Међу преводиоцима с турског језика помињу се М.Ћ. Ћатић, Ахмед Рашидкадић, О.А. Соколовић и др.. Информације о политичким приликама доносили су кратки осврти.

Прва серија излагања листа *Гајрет* обустављена је 1914. године након петог броја, заједно са осталим листовима у Босни и Херцеговини. У периоду свог обновљеног излагања од 1921 до 1941, овај лист није имао чврсту концепцију и претварао се од књижевног листа до билтена Друштва. Обновљени лист био је величине књиге. Назив листа био је исписан ћирилицом, али је за све друго била, углавном, кориштена латиница. Уређивачка политика је посебну пажњу посвећивала ублажавању предрасуда и одвајању вјерских појмова од националног идентитета. Излагање листа било је, једним дијелом, из материјалних разлога, обустављено 1923, али је већ 1924. године обновљено и поново излази у формату у којем је излазио у првој серији свог излагања. Почетком тридесетих година прошлог вијека лист све више на својим страницама оставља простор вијестима и извјештајима о одржаним забавама и уопште активностима, што је имало за посљедицу осипање и незаинтересованост читалачке публике и редуцирање изласка листа на једном мјесечно. Зато је уредништво покушало да уношењем популарних текстова забавног, вјерског и историјског карактера повећа број претплатника, али без нарочитог успјеха. Од 1937. лист поново поприма изглед књижевног часописа и међу својим сарадницима окупља истакнуте књижевнике и тај карактер ће задржати све до 1941. године, када престаје да излази.

Гајретова Споменица за период 1903-1928. година била је, такође, један од резултата издавачке дјелатности Друштва. Споменица је објављена поводом 25 година од оснивања *Гајрета*. У овом издању

представљен је пресјек развоја Друштва и уопште токова муслиманског културно-просвјетног живота у Босни и Херцеговини. Споменица је штампана у 3000 примјерака и карактерише је извјесно поједностављивање чињеница намјењено одређеном политичком тренутку. Током 1928. године покренута је *Гајретова* библиотека. У оквиру ове библиотеке објављено је до 1935.г. 18 свезака и у њима су штампана популарна предавања из области просвјете, вјере, пољопривреде, трговине и сл., која су активисти Друштва држали унутар појединих јединица.

Правилима из 1921. г. Друштво је добило дозволу да своју дјелатност прошири на територију цијеле државе, тј. изван граница Босне и Херцеговине. Наравно, то су крајеви настањени становништвом исламске вјероисповијести и то се, између осталог, односи и на Црну Гору. Ово ширење *Гајрета* имало је пуну подршку државе и то Министарства вјера-Одјела за муслиманске ствари. Преко вјерских службеника вршена је агитација за оснивање *Гајретових* организација и 1921/22. бирани су први пододбори и повјереници у Бијелом Пољу и Пљевљима. Међутим тек од краја 1924. године ширење *Гајретове* организације имало је више успјеха, али је ослонац ипак стекло углавном само међу градским становништвом - чиновништвом, трговцима и вјерским службеницима.

Према писању листа *Гајрет* за 1922. годину (бр. 4-5) читамо:

“Отворење *Гајретова* конвикта у Санџаку.

Управа *Гајрета* бави се озбиљно мишљу да отвори један конвикт у Санџаку и да на тај начин омогући тамошњем нашем свијету који је у културном и просвјетном погледу врло заостао, да се школује. Конвикт би се имао да отвори у једном мјесту у којем постоји гимназија и у коме су повољни и други услови. До сада су тражили од Главног одбора пододбор у Плевљу, Бијелом Пољу и Пријепољу, да се у њиховим мјестима отвори.” (бр. 4-5, стр. 61)

У рубрици *Гајретов гласник* 1925. године (бр. 15, стр. 239) забиљежена је вијест о оснивању Пододбора Друштва у Пљевљима:

“Оснивање *Гајретова* Пододбора у Плевљу.

12. јула о. г. одржан је у Плевљу велики збор грађана без разлике партије, који је био сазват са стране бившег друштва ‘Итихада’. На збору је пао предлог да се ова скупштина претвори у скупштину *Гајретова* Пододбора, што је скупштина једногласно и усвојила. Том је приликом закључено, да пододбор узме просторије под именом ‘*Гајретов Дом*’ и да задржи све секције, које су постојале и у ‘Итихаду’ (Књижничку, Тамбурашку, Пјевачку, Дилетантску, Футбалску, Трезвењачку и секцију за сузбијање аналфабетизма).

У одбор су изабрани ови чланови:

Председник: Дервиш Шећеркадић муфтија, Секретар: Тамил

Селмановић бивши пол. чиновник, Благајник: Дервиш Хаџи Атлагић трговац, I. Ревизор: Тамил Дрнда наставник гимназије, II. Ревизор: Суљо Пашовић трговац, Замјеници: Ризо Ризамалић трговац, Хусо Селмановић трговац и Сејфо Сејфовић трговац. Домаћин: Мустафа Рустемагић опш. кмет; Шаћир Куртовић трговац; Књижник: Авдо Трхуљ општ. благајник; Замјеник: Шабан Коријенић посједник; У часни суд Шериф Бишевац трговац, Абдулах Караахметовић трговац, Рашид Чаушевић трговац и Кадрија Кадрибашић трговац.

У петак 17. јула било је свечано отворење 'Гајретова Дома'.

Браћи Плевљацима честитамо и желимо им добар успјех у раду за Гајрет са жељом, да се остала мјеста угледају на њих."

Број 21 из 1925. године (стр. 336) у истој рубрици доноси вијести:
"Прва Гајретова забава у Плевљу.

Пододбор Гајрета у Плевљу приредио је 3. октобра о. г. прву Гајретову забаву у просторијама свога дома, коју су одлично посјетили грађани без обзира на вјеру. Морални и материјални успјех забаве био је врло добар. Чисти приход, одбивши трошкове, износи Дин 2.200.-"

"Посјете Гајретову дому у Плевљу.

Дана 28. септембра о. г. почастео је својом посјетом Гајретов дом у Плевљу пресвјетли господин Мехмед Зеки еф. београдски врховни муфтија. Том приликом даровао је Зеки еф. Гајрету 1.000.- и тиме се уписао као члан добротвор Гајрета.

Дана 26. септембра о. г. посјетио је Гајретов дом у Плевљу господин М. Јелић, народни посланик и том приликом даровао Гајрету Дин 200.-

15. о. м. посјетио је Гајретов Дом окружни начелник плеваљски господин Мих. Кречковић и том приликом уписао за члана утемељача Гајрета свога трогодишњег сина Миодрага. Госп. Кречковић иде на руку тамошњим Гајретовим радницима сваком згодом.

Испред пододбора као и испред Главног Одбора сматрамо за дужност да изразимо срдачну захвалност Госп. Зеки ефендији, Госп. Јелићу као и окружном начелнику Кречковићу. Хвала им и живили!"

У Споменици поводом двадесет пет година *Гајрета* (1928., стр. 130-131) описан је рад пододбора *Гајрета* у Плевљима. Истиче се да су постигнути добри резултати, иако је активност *Гајрета* почела тек недавно. Поменути су најзаслужнији чланови, добротвори друштва и почасни чланови. Наводи се да је "Пододбор одржао аналфabetски течај и да је 50 неписмених чланова подучено читању и писању. За ово иде заслуга г. Божини Цолевићу и Ристану Павловићу." Поред активности на сузбијању алкохолизма и обучавања чланова у свирању од стране тамбурашког збора, одржано је више забава, излета и теферича. Подод-

бор је претходне године помогао 20 сиромашних ђака на школовању у гимназији и 5-10 прије тога и то набавком књига и новчаном помоћи. Напомиње се да убудуће овај пододбор треба:

- “1. Потпомагати ђаке на овдашњој гимназији.
2. Одржавати аналфабетске течајеве.
3. Проширити акцију на село гдје још има муслимана: у Потпећу и Нефер Тари, у Подгори, у Бољанићима и Буковици.
4. Основати ћилимарску школу и плетиону чарапа и фланела.
5. Основати ђачки конвикт у Плевљу.
6. Утицати на народ да не сели у Турску.
7. Потпомагати сибјан мектебе.”

У овом прегледу дате су слике пододбора у разним мјестима и међу њима и пододбора у Пљевљима (стр. 123)

Сл. 1 Слика Пододбора у Пљевљима

Број Гајрета 13-14 из 1929. године извјештава о раду у 1928/29. години и доноси вијест о отварању интерната у Пљевљима:

“ 4. *Отварање интерната у Плевљу.*

Закључак о отварању друштвеног интерната у Плевљу је извршен још почетком минуле школске године, а за то се има заблагодарити и агилности плеваљског пододбора, који је за интернат добио просторије бивше вакуфске медресе.

Успостављање овог средњошколског интерната у Санцаку јест од врло велике важности, јер су тамошња наша браћа муслимани куд и

камо заосталија културно и просвјетно од муслимана у Босни и Херцеговини.” (стр. 201)

Даље, на 202. стр. истог броја забиљежено је да је у Пљевљима мушки средњошколски интернат отворен почетком 1928/29. године под управом Ибрахима Биоградлије и дат је, такође, и списак питомаца Гајретовог конвикта у Пљевљима (стр. 212).

Редни број	Име и презиме питомца	Разред	Школа	Име родитеља (окућника)	Мјесто рођења	Примједба
1	Ајановић Ремзија	I. б	Црјавна Гимназија	Рагиб, стриц	Патлгећи	Обавио и испустио школу 5. I. 1929. године Спољеном истурино из конвикта 29. III. 1929. године Обавио и испустио конвикт 16. XII. 1929. године
2	Ченгић Алмас	I. б		Јусуф, отац	Оџак	
3	Ченгић Вејиз	I. б		Омер, отац	Оџак	
4	Голубовић Урош	I. б		Миливоје, отац	Котлајићи	
5	Хаџаџић Елмо	I. б		Муле, отац	Лозница	
6	Селмагић Касим	I. б		Хамид, отац	Прибој	
7	Станић Ибрахим	I. б		Адем, отац	Бјело Поље	
8	Тутић Јакуб	I. б		Караџап Б. оџух	Бјело Поље	
9	Џидић Авдо	I. б		Гако, отац	Плење	
10	Прљача Џемал	II. б		Сајфо, отац	Плење	
11	Селмановић Звјаж	II. б		Халија, брат	Плење	
12	Грчић Мустафа	III. б		Беџир, отац	Плење	
13	Халић Џемал	III. б		Салих, отац	Плење	
14	Љуца Ахмет	III. б		Абдулах, отац	Бјело Поље	
15	Бахтијаровић Намет	IV. б		Шухрета, мајка	Плење	
16	Аночић Миодраг	V. б		Леро, отац	Нова Варош	
17	Бучац Реџо	V. б		Несо, отац	Губовче	
18	Ходић Ризак	V. б		Мехмед, отац	Нова Варош	
19	Јасић Абдулах	V. б		Хатица, мајка	Пријеноље	
20	Нлија Мелентијевић	V. б		Петар, отац	Пријеноље	
21	Селмановић Вахрија	V. а		Газа, отац	Песеље	
22	Пашановић Мустафа	VIII. б		Мехмед, отац	Пријеноље	
23	Јасић Блаже	VIII. б		Вида, мајка	Шаник	

Прилог 1 Списак питомаца пљеваљског интерната (1928/29)

На страницама 218-221 помињу се чланови пододбора у Бијелом Пољу, Плаву, Пљевљима, Подгорици и Старом Бару:

“Бијело Поље (пододбор): Зећо Идризовић, Хајро Диздаревић, Илијас Добарчић, Тамил Хот, Абас Мекић, Шефко Дервовић, Јусуф Ламежевић, Муле Музуровић.

Плав (пододбор): Томо Спасојевић, Радош Ракуш, Хифзо Реџеповић, Салих Х. Нушовић, Ђоко Јокић, Шабан-бег Реџеповић, Симо Ђорђевић и Мула Хусеин Реџепагић.

Плење (пододбор): Саит Сурулиз, Тамил Селмановић, Ферид Х. Атлагић, Мухамед Х. Смајловић, Шућро Музуровић, Сејфо Шећеркадић и Авдо Трхуљ.

Подгорица (пододбор): Омер Вранић, Мухарем Лекић, Меда Галичић, Мехмед Хид Парди и Крста Вучинић.

Стари Бар (пододбор): Исмаил Омербашић, Јашар Карађузовић, Јусуф Каџила, Дервиш Омербашић, Мехмед Крчиковић, Махмуд Салковић, Хасан Шлаковић и Реџе Шлаковић”

За Гусиње нема поименичног набрајања чланова пододбора, а за Улцињ је наведен само повјереник Дервиш Ћогић.

Број 15-16 из 1929. године (стр. 252) преноси вијест да је у Пљевљима 9. јуна одржана редовна Главна скупштина на којој је изабран пододбор и у наставку су набројани чланови који су ушли његов састав. Исте године у броју 17 (стр. 275) наведено је да је изабрана нова управа пододбора у Плаву и да је одлучено да се од сада чланарина купи редовно. Именовани су, такође, и повјереници Друштва за оближња села који ће управи Мјесног пододбора достављати приходе. У броју 20 из 1929. године (стр. 324) забиљежена је вијест да је Главни одбор *Гајрета* поставио на основу претходног одобрења Министарства просвјете Ибрахима Биоградлију за управника конвикта у Пљевљима и за школску 1929/30. годину.

О *Гајретовом* “кermесу” у Улцињу читамо да је приређен 6. септембра 1929. године са врло пробраним програмом који је наишао на добар пријем (1929., бр. 22, бр. 356). Према вијестима из мјесних одбора, у Старом Бару је 5. новембра (ибид., стр. 357) мјесни одбор *Гајрета* успјешно приредио 5. новембра своју прву академију и овој академији су присуствовали угледни грађани и чиновници са својим породицама. Академију је отворио у 19 часова г. Смаилбег Омербашић, затим је приредба отпочела након свирања химне са програмом, игранком и лутријом.

Гајретов гласник у броју 1 из 1930. године доноси вијест да су “рођендан Њ. В. Краља Александра I. прославили питомци конвикта у Плевљу најсвечаније...

Тога дана у 15 сати одржана је свечаност у просторијама Гајретова Дома. На свечаности су питомци конвикта лијепо декламовали пригодне патриотске пјесме, а управник конвикта г. Биоградлија поздравио је госте и захвалио им на увеличању прославе. Сви гости понуђени су: кахвом, малином, рахат-локумом и цигаретама...” (стр. 8). У истој рубрици у броју 4 из исте године (стр. 62-63) забиљежен је апел Мјесног одбора у Пљевљима виђенијим грађанима да се питомцима конвикта у току рамазанског поста побољша храна. Исте године у броју 7 (стр. 151) *Гласник* доноси вијести о новим повјереницима у Рожају и Подгорици. Према овом извјештају у Рожају је изабран за повјереника Мустафа Софтић, секретар шеријатског суда, а Јакуп Х. Древишевић, трговац и Ахмет Хајдарагић, трг. пом. за повјеренике у Подгорици. Исте године у броју 9 (стр. 230) наводи се да је поменути повјереник у Рожају г. Мустафа Софтић извршио упис 104 члана и 13. маја одржао скупштину. Овај мјесни одбор је успио да за кратко вријеме добије од рожајске општине план за подизање *Гајретовог* Дома, који би требало да се подигне искључиво од добровољних прилога.

Инспекцију *Гајретовог* интерната у Пљевљима према одлуци Главног одбора 1930. године обављаће двојица чланова Мјесног одбора и то: Саит Сурулиз и Мухамед Хаџисмајловић (1930, бр. 20, стр. 534). Посјета бана Зетске бановине Гајретовом интернату у Пљевљима забиљежена је овако: “14. о. мј. посјетио је пљеваљски Гајретов интернат Бан Зетске бановине ђенерал г. Крста Смиљанић. Г. Бан са својом пратњом обишао је и прегледао сва одјељења интерната интересујући се за рад у интернату, те се интересовао о свему, а у учионицама готово са сваким појединим од присутних питомаца измијенио је по неколико рјечи.” (1930., бр. 22, стр. 567)

У Извјештају за године 1930-1931. објављен је списак питомаца *Гајретовог* конвикта у Пљевљима (бр. 13-14, стр. 341).

Редни број	Име и презиме	Школа	Резерв	Име оца, мајке или скрбника	Мјесто боравишта	Примједба
1	Билаловић Хасан	Државна реална Гимназија у Пљевљу	I-б	Билаловић Немазија	Скопље	2-XI 1931 својеволјно напустио интернат
2	Бојковић Стојан			Младен	Урошевац	
3	Дорин Штефик			Емина	Рудо	
4	Фазлић Бивер			Мурат	Мноче (Винетр.)	
5	Хаџисмајловић Медо			Мухамед	Плење	
6	Хорин Сабит			Лутфија	Скопље	
7	Тафиро Нурија			Мухамед	Фоча	
8	Велетовић Хасан			Мејра	Велетово (Вин.)	
9	Акијевић Мустафа			Велијевић Расипа	Бис. (В. Неготин)	
10	Ђаковић Мехмед			Фатимин Јасуб	Сјеница	
11	Фелаховић Тафила			Фелаховић Русен	Маоче (Плење)	
12	Халиловић Мустафа			Халил	Штип	
13	Криштарач Хамид			Ђуле	Витино (Плење)	
14	Радоновић Салех			Ало	Гусипе	
15	Реџеповић Малић			Хусејин	Плав	
16	Султановић Раџиб			Хисмо	Чајниче	
17	Ајиновић Романија			Ајиновић Раџиб	Потпећи (Плењ.)	
18	Ајетовић Елхам			Прекип Адем	Гњилане	
19	Чепић Веја			Омер	Потпећи (Плењ.)	
20	Чепић Алимас			Јусуф	Потпећи (Плењ.)	
21	Хаџаџинић Елисо			Муле	Лозница (Биј. П.)	
22	Хуршидовић Дурмин			Хуршид	Пусто Село (Пр.)	
23	Фетахаџинић Ахмед			Рамадан	Високо	
24	Прлача Џемајил			Сејфо	Пљевље	
25	Акифовић Хасан			Акиф	Штип	
26	Бегинић Шукро			Сулејман	Нова Варош	
27	Дабарџић Садис			Добарџић Ибрахим	Бјело Поље	
28	Љубовић Миралем			Љубовић Стефанија	Сутагоре	
29	Влаховић Смајо			Абдулах	Пријеполје	
30	Зинковић Хамдија			Мухамед	Бјело Поље	
31	Авдагаћ Хашефија			Хасан	Фоча	
32	Бахтијаревић Исмет			Шухрета	Београд	
33	Рамизовић Халил			Рамизовић Шабо	Неин	
34	Бучић Рудо			Исо	Губаче (Б.Поље)	
35	Муловић Хусејин			Муловић Смијил	Плење	
36						

Прилог 2 Списак питомаца *Гајретовог* интерната (1930/31)

Побројани су и мјесни одбори и повјереници Друштва (стр. 344-350), и то:

“**Бјело Поље** (Мјесни одбор): Мурат Бурџовић, Јово Лазаревић, А. Пантазијевић, Муло Музуровић, Ибрахим Добарџић, М. Хатић, Тамил Хотга, Шемсудин Зечетић, Абазбег Зејниловић и Александар Црнојевић.

Бољаничка општина (срез Плевље) повјереници: Мирко Митровић, Осман Кубур, Хасан Влаховљак, Омер хоџа Хамзић, Митар Стојић, Шемсо Плакало, Новица Дробњак, Ферхат Винарић, Ибрахим еф. Миљевина и Суљо Дељковић. Ћ

Буковачка општина (срез Плевље) повјереници: Хакибег Бавчић, Касим Стовраг, Азиз Бавчић, Јакуп Мочевећ, Дервиш еф. Кожо, Ејубег Бавчић, Дервиш Хаџалић и Ибрахим еф. Шљиво.

Мељачка општина (срез Плевље) повјереници: Јусуф еф. Машовић, Шахо Швука, Бејто Кубур, Ајдин Диздар, Алија Муховић, Х. Хусеин еф. Хамић.

Плевље (Мјесни одбор): Саит Сурулиз, Омербег Селмановић, Шукрија Музуровић, Мухамед Х. Смајловић, Осмо Таговић, Бећир Љухар, Ферид Х. Атлагић, Светомир Тадић, Сејфи еф. Шећеркадић и Фаик Селмановић.

Подгорица (повјереници): Јакуб Дервишевић и Ахмет Хајдарагић.

Стари Бар (Мјесни одбор): Исмаил Омербашић, Јашар Карађузевић, Јусуф Кацила, Дервиш Омербашић, Мехмед Крчиковић, Махмуд Салковић и Хасан Шлаковић.

Улцињ (Мјесни одбор): Дервиш Ђођић, Џафо Алибеговић, Никола Мировић, Рифат Алибеговић, Васо Ђурашковић, Хасан Љуца, Тамил Нуманбеговић, Велимир Дрецун, Аго Бушатлић и Риза Садик.”

Састав Мјесног одбора је, према овом Извјештају, у Плаву остао непромијењен. У истом извјештају наведено је да је одбијен захтјев за отварање женског конвикта у Пљевљима, јер би ученице могле бити примане у женски интернат у Сарајеву. Поздравља се сарадња са Колом српских сестара и иницијатива да се оствари и финансијска заједница Гајрета и овог друштва у раду ткачко-ћилимарске школе како би и инвентар био заједнички. Одбијен је приједлог да се на име набавке школских књига питомцима пљеваљског конвикта и другим сиромашним ученицима пљеваљске гимназије одобри 4000 динара. Упућен је захтјев Главном одбору да се обрати Министарству просвете у вези са постављењем једног учитеља муслиманске вјероисповијести у Пљевљима, другог у селу Левер Тари и трећег у селу Намге (стр. 385-386).

Према извјештају секретара Мјесног одбора у Пљевљима (1931., бр. 16, стр. 404-407) који је поднесен на мјесној скупштини анализирана је активност овог одбора током 1930. до 30. јуна 1931. године. Каже се да је током 1930. године управа одржала 19 сједница, организовала теферич, забаву и обиљежила *Гајретов* дан 6. септембар. Ванредном скупштином овог одбора одржаном 27. децембра 1930. отпочиње плоднији период. Уз навођење разлога који су довели до изостанка организовања алфаветских течајева и образовања музичких дружина, набројани су

остали, успјешно реализовани задаци, и то: упис око педесет чланица, чиме је створена повољна основа за оснивање *Женског кола Гајрета*, омогућавање свих потребних услова за формирање једног “домаћинског течаја” у сарадњи са Домом народног здравља. Као један од најзначајнијих извора прихода у поменутом периоду спомиње се *Гајретова* рамазанска томбола, иако се истиче да се ради о неповољној хазардерској појави. Одржана су и четири *Гајретова* рамазанска предавања, мада је било планирано четрнаест. Посебно је направљен осврт на предавање *Ћамилбега Дрнде* под насловом “Ислам и алкохол”. О овом предавању биће ријечи и у *Гајретовом* гласнику у броју 5 из 1931. године, с тим што је податак овдје допуњен и сазнајемо да је исти аутор одржао још једно предавање, и то под насловом “О развитку ислама”. Интересовање је било велико и просторије *Гајретове читаонице* испунило је око 300 посјетилаца. Током Рамазана организован је први *Гајретов* и први женски јавни мевлуд. Издвојена је и *Гајретова* забава поводом рамазанског *Бајрама*, за коју су посебно били заслужни управник и питомци интерната у Пљевљима. Ова забава је утолико значајнија, што је, по први пут у Санцаку и Пљевљима, била намијењена и женској публици. Као смјернице будућег рада истакнуто је слједеће:

“Да се, у колико то не би Министарство просвјете учинило, отворе аналфабетски течајеви;

Да се образују зборови пјевачки и виолински;

Да се коначно отвори курс из домаћинства и рад око *Ћилимарске* школе доврши;

Да се по нашим селима развије што већи рад за *Гајрет*;

Да се и надаље ради око образовања антиалкохолне подружине *Гајрета*, бар онако као и прошлог рамазана;

Да се не пропусти ни једна свечана прилика, нарочито *бајрами*, без *Гајретових* забава;

Да се потстрекну и помогну наши студенти и средњошколци, да преко школских *ферија* приреде једну забаву или бар *теферич* у корист подизања *Гајретовог* *ђачког* дома у Београду;

Да се подијели до 5000 динара помоћи сиромашним *ђацима* оvd. гимназије за набавку књига и другог школског прибора;

Да се потстрекну родитељи да сву женску дјецу, која ове године завршавају основну школу, даду их школовати у овдашњој гимназији, *Ћилимарској* или женској радничкој школи и да се њих двије до три одличније пошаљу у који женски *Гајретов* интернат за средње школе, нарочито учитељску, и онима сиромашнијим који би овде продужили школовање набаве књиге, школски прибор, а посве сиромашним понешто одјеће и обуће;

Да се поклони нарочита брига друштвеној књијници, набави још бар до двије хиљаде динара вриједности лијепих и поучних књига, дневних и периодичних листова.” (стр. 406-407)

Према писању листа у броју 1 из 1931. године (стр. 20) прослављен је рођендан “Њег. Вел. Краља у Гајретовом интернату у Плевљу” и Дан уједињена, 1. децембар, такође у овом интернату. У броју 3 из 1931. читамо да је на ванредној главној скупштини Мјесног одбора у Пљевљима 27. децембра 1930. изабрана нова управа *Гајретове читаонице* (стр. 76). Исти број доноси и вијест о именовану новог повјереника у Бијелом Пољу (ибид.). Од 26. јануара до 1. фебруара 1931. одржана су у просторијама *Гајретове читаонице* у Пљевљима три предавања у присуству око 100 посјетилаца сваке вечери, и то предавања “О вјери”- аутора Тамилбега Дрнде, “Будимо задругари”- аутора Шућра Њуховића и “О одгоју дјецe”- аутора Ибрахима Биоградлије. Примијећено је да је већи број предавања одложен послје Рамазана (бр. 5, стр. 130). У броју 6 из 1931. године саопштена је вијест да је Мјесни одбор у Пљевљима приредио на први дан Бајрама закуску војницима исламске вјероисповијести овдашњег гарнизона (стр. 175). У Бијелом Пољу је 22. марта 1931. године, према извјештавању у броју 8 поменуте године (стр. 217), у просторијама друштва *Слога* одржана скупштина чланова *Гајрета*. На скупштини су говорили повјереник Мурат Бурџовић и Илијас Добарџић и предложена је листа кандидата за Мјесни одбор. Исти број (ибид.) преноси и вијест да је Главни одбор на приједлог Мјесног одбора у Пљевљима поставио повјеренике за општине Буковичку, Бољанићку и Мељачку. О раду *Гајретовог* одбора у Рожајама, односно о подизању *Гајретовог* дома читамо у броју 10 из поменуте године (стр. 260). Каже се да је Мјесни одбор основан у Рожајама априла претходне године и да је одмах отпочео да ради на изградњи скромне зграде за *Гајретов дом*, која би била намијењена за позоришну салу, читаоницу и окупљање народа уопште. Зграда је добрим дијелом саграђена од добровољних прилога грађана, али су за њено довршавање неопходна додатна улагања. *Гајретов* дан је 1931. (бр. 16) прослављен у Пљевљима свечано и чланови друштва су “присуствовали корпоративно тога дана дови у главној џамији, односно благодарењу у српско-православној цркви. После тога одржана је свечана академија у просторијама *Гајретове читаонице*...” (стр. 508). У истом броју извјештава се о отварању другог домаћичког курса у Пљевљима и истиче се да је “рад домаћичке школе за муслиманке био од велике користи...” (стр. 509). За овај курс се било пријавило преко 20 ученица и зато је Министарству социјалне политике упућена молба за отварање новог циклуса (ибид.).

У Извјештају за 1931-1932. (бр. 11-13) годину саопштено је да је, према приједлогу Мјесног одбора у Пљевљима, “Главни одбор подузео код надлежних власти кораке да се око 30 учитеља муслимана поразмјести по муслиманским мјестима, али тај корак, обзиром на утврђену просвјетну политику - није у свима случајевима могао успјети.” (стр. 177). Основан је женски мјесни одбор у Пљевљима, с тим што чланови овог женског одбора нису и именовани у посебном списку Гајретових одбора и повјереништава:

“**Плав** (Мјесни одбор): Томо Спасојевић, Радош Ракуш, Салих Рецовић, Х. Нушовић, Ђоко Јокић, Шабан Рецеговић и Симо Ђорђевић,

Пљевље (мушки Мјесни одбор): Тамилбег Дрнда, Мухамед Хачисмајловић, Ибрахим Биоградлија, Алија Керкен, Теофик Тахирбеговић, Ахмед Чаушевић, Сафветбег Мушовић, Омербег Селмановић, Сејфи еф. Шећеркадић и Шућро Музуровић,

Пљевље (женски Мјесни одбор):

Подгорица: Саид Мујаџевић, Мурад Покрклић, Дервиш Рамадановић, Смаил Крнић, Хамза Кемаловић, Бајрам Коскић, Ахмед Хајдарагић, Хамид Турковић, Шаћир Лачевић и Шукрија Булић” (стр. 178-185)

Мјесни одбори у Бијелом Пољу, Рожајама, Старом Бару и Улцињу остали су непромијењени. Према извјештавању о раду *Гајрета* на просвјећивању, односно на школовању омладине спомиње се мушки интернат у Пљевљима кроз који је прошло 35 питомаца под управом Ибрахима Биоградлије (ибид. 185). За овај интернат се каже да је “смјештен у вакуфској згради, солидно грађеној и врло прикладној за интернатске сврхе. Има 11 просторија, и то: 2 учионице, 2 спаваонице, трпезарију, кухињу, смочницу, канцеларију, те стан управника са осталим нуз-просторијама. У спаваоницама су 32 кревета.- Питомци су прочитали 249 дјела, а одржано је шест предавања.” (ибид., 187) У наставку је наведен списак питомаца *Гајретовог* мушког конвикта у Пљевљима (ибид., 207). Наведени су у посебној табели (стр. 216-219) и приходи по мјестима, и то за Бијело Поље, Пљевља, Подгорицу и Стари Бар.

У броју 1 из 1934. године читамо да је у Беранама свечано прослављена *Гајртова* 30-годишњица: “Иако Беране по први пут добива Гајретову подружницу, ипак је једва дочекало овај свима муслиманима драги дан-Гајретов 6. септ.-и испратило га свечано” (стр. 26-27).

У Извјештају Главног одбора за 1933/34. годину сазнајемо да су у конвикту у Пљевљима (управник: Ибрахим Биоградлија; вјерски васпитач: Бећир Муловић) питомци под сталним љекарским надзором др Слободана Пурића и др Аврама Бенвенистија. Кроз конвикт је прошло 28 питомаца. Сваке недјеље одржано је једно предавање, прослављени су сви вјерски и државни празници (стр. 150). Наводи се да је међу

Редни број	Име и презиме	Школа	Род	Име оца, мајке или скрбиња	Мјесто боравања	Примједба
1	Челик Ибрахим	Државна потпуна реална гимназија у Пљевљу	I	Сејфо	Тр. Сабениво	Искл. р-шесек Глав. Одб. Гајрета бр: 176 од 13. I. 1932 г. Напусти интер. јер није пришао у школу због старости Својеволјно напустио интернат и школу
2	Ченгић Енес			Смајил	Фоча	
3	Хаџовић Салко			Хасан	Болашки	
4	Имамовић Мушан			Фехим	Прваје	
5	Калић Нурудин			Едhem	Дачац	
6	Рачић Алек			Рагиб	Винеград	
7	Субеска Реуф			Сејдалија	Берковићи	
8	Шувалија Мехмед			Мустафа	Гадјено	
9	Фазлић Енвер			Мурат	Мноче	
10	Дорин Шефиќ			Емина	Рудо	
11	Хаџисмајловић Медо			Мухамед	Пљевље	
12	Хаџихалиловић Расим			Мехмед	Винеград	
13	Тафро Нурија			Мухамед	Фоча	
14	Велетовац Хасан			Мејра	Б. Југовина	
15	Акијевић Мустафа			Назмија Велијевић	Бистреница	
16	Ћатовић Мехмед			Ћана	Сјеница	
17	Фелаховић Тафиќ			Ума	Мноче	
18	Кријенгарац Хамдија			Ђуле	Битине	
19	Лојо Рамиз			Рашид	Фоча	
20	Радончић Салих			Ало	Гусиње	
21	Реџеповић Малић			Хусејин	Плав	
22	Сариџић Мидхат			Сулејман	Сарајево	
23	Султановић Рагиб			Хилмо	Чајниче	
24	Ајаповић Рамзија			Рагиб Ајаповић	Нагисни	
25	Ченгић Вејз			Омер	Овак	
26	Хаџаџић Елко			Муле	Лознице	
27	Бегвић Шухро			Сулејман	Н. Варош	
28	Добарић Садик			Иб. Добарић	Бјело Поље	
29	Ибруљ Енвер			Елрефа	Сарајево	
30	Лојо Енвер			Рашид	Фоча	
31	Љубовић Миралем			Сејда	Которско	
32	Реновац Ибрахим			Сејда	Конац	
33	Бахтијаровић Исмет			Шухрега	Београд	
34	Кујуновић Бранко			Мира	Врбница	
35	Војиновић Стефан	Јован	Урошевац			

Прилог 3 Списак титомаца Гајретовог интерната (1931/32)

члановима Главног одбора изван Сарајева и Теуфик Тахирбеговић, по-сједник из Пљеваља. (стр. 157). За 1933/34. годину од среских одбора спомиње се из Црне Горе само срески одбор из Старог Бара, именован 27. новембра 1932. године: “Претсједник Дервиш Омербашић, подпретсједник Блажо Ђурановић, секретар Јашар Карађузовић; одборници: Махмут Загањор, Бећо Богзић, Саит Хамзић, Џафо Алибеговић, Љубо Булатовић, Стеван Поповић, Тахир Чапрић, Мујо Алковић” (стр. 160). Међутим, примјећује се да “Главни одбор мора да констатује, да је ова установа подбацила, па се стога намеће потреба да ово питање озбиљно размотримо” (ибид., стр. 159). Што се тиче рада мјесних одбора, истиче се да је рад већине задовољавајући и да је Главни одбор био завео за све јединице попуњавање мјесечних извјештаја. Међутим, због неактивности разријешени су мјесни одбори у Бијелом Пољу и Пљевљима, и у Пљевљима је постављен повјереник (ибид., стр. 161). Састав мјесних одбора у Беранама, Плаву, Подгорици, Стари Бар, Улцињ за 1933/34. годину и број чланова (осим за Стари Бар) били би сљедећи:

“**Беране:** Хациомеровић Осман, Поповић Тодор, Рамхусовић Хамдија, Зековић Нециб, Гарчевић Јунуз, Вујашевић Стеван, Зејниловић Ибрахим, Софтић Рашид, Пршевић Станко и Међедовић Бедрија (85 чланова).

Плав: Реџепагић Хусејин Мурад, Ракуш Радош, Реџовић Салих, Мекулевић Смајил, Беглеровић Шабан, Ђорђевић Симо (39 чланова).

Подгорица: Дивановић Алија, Мујаџевић Сајид, Шаркић Теуфик, Крњић Смаил, Покрлић Мурат, Темаловић Хамза, Шабанаџовић Шефкет, Бибезић Мустафа, Бешлић Каплон, Грађевић Шукрија (144 члана)

Стари Бар: Омербашић Дервиш, Шеховић Реџо, Карађузовић Јашар, Крчиковић Јашар, Ратковић Владо, Загањора Махмуд, Бегзић Бећо, Карађузовић Хф. Хусеин, Шлаковић Хасан и Каџил Јусуф

Улцињ: Муфтић Шефкија, Хаџи Мула Хамид, Латифовић Мехмед, Алибеговић Сулејманбег, Вукичевић Милан, Бузуковић Х. Абдулах, Ресулбеговић Алија, Наметак Мухамед и Шурла Хусо (50 чланова)” (ибид., стр. 162- 166).

У наставку (стр. 171) наведен је списак *Гајретовог* мушког конвикта у Пљевљима и приходи по мјестима (ибид., стр. 191-194). Занимљиво је примијетити из овог и других спискова да питомци пљеваљског конвикта нису само из Пљеваља и околине, већ из различитих крајева углавном Босне и Херцеговине, Црне Горе и Србије.

Redni broj	Ime i prezime	Škola	Razred	Ime oca, majke ili skrbnika	Mjesto boravišta	Plaća mjesečno Din.	Primjedba
1	Pipić Jakub	Državna potpuna realna gimnazija u Plevlju	I	Sadija	Sarajevo	—	23 XII 1933 g. napustio svo jevoljno internat
2	Prolić Mehmed			Zulfo	Kakanj	—	
3	Terzić Salko			Emina	Ljubuški	—	
4	Fazlić Šmajil		Almas	Višegrad	—		
5	Karčić Asim		Hajrija	Višegrad	150		
6	Mešić Hajro		Fila	Bijelo Polje	—		
7	Đurđević Džavid		Omer	Podgorica	—		
8	Zlatanić Bahrija		Jusuif	Priboj na Limu	450		
9	Brbović Mujo		Omer	Sarajevo	—		
10	Čelik Ibrahim		Sejlo	Čajniče	50		
11	Čengić Enes		Smajil	Foča	100		
12	Imamović Mušan		Kana	Čajniče	150		
13	Mezildžić Bahrija		Skadrak A.	Prijepolje	250		
14	Račić Azem		Ragib	Višegrad	—		
15	Rašidkadić Mehmed		Nurija	Goražde	150		
16	Dorić Šefik		Emina	Rudo	—		
17	Hasanbegović Našid		Mehmed	Plevlje	—		
18	Džindo Edhem		Hajra	Rogatica	—		
19	Džindo Rasim		Čamil	Rogatica	—		
20	Tafro Nurija		Latif	Foča	100		
21	Veletovac Hasan		Mejrema	Višegrad	—		
22	Akijević Mustafa		Velijević N.	Bistrenica	—		
23	Hasanagić Hilmija		Alija	Priboj na Limu	500		
24	Konjičanin Abdulcerim		Omer	Novi Pazar	—		
25	Radončić Salih		Aljo	Gusinje	—		
26	Zaimović Ibrahim		Amir	Novi Varoš	—		
27	Zajnelović Hakija		Halim	Novi Pazar	—		
28	Lojo Enver		Rašid	Foča	300		
			VIII				27 I 1934 g. napustio internat

Прилог 4 Списак питомаца *Гајретовог* интерната (1933/34)

Гајретов гласник из 1940. године (бр. 3, стр. 58) доноси чланак о *Гајретој читаоници* у Пљевљима. О овој читаоници пише да је “центар Гајретова рада и културно стјечиште пљеваљских муслимана. Њени чланови идеолошки су најсвјеснији, а организационо најспремнији, тако да би им у том погледу могли завидјети муслимани из много већих мјеста и културних центара не само Санџака, него и Босне... Гајретова читаоница води бригу о школовању гимназијске омладине из Пљеваља. Она набавља ученицима школске књиге, стара се око уписа у школу, једном ријечју води максимум бриге о омладини приспјелој за школу” (стр.58). У опису ове читаонице се даље каже: “Читаоничке просторије су завидне. То је у правом смислу читаоница. Она је сигурно понајљепша Гајретова читаоница уопште. Снабђевена је многим часописима и новинама...” (ибид.) У овој читаоници је организовано радила дилетантска секција, тамбурашки оркестар, посједовала је све што је потребно за организовање забава, располагала солидном библиотеком. Била је прилично посјећена, тако да аутор чланка у *Гајретовом гласнику* примјећује: “Из Гајретоје читавонице произлазе све културне и хумане акције пљеваљских муслимана. Она је огњиште на коме се сваки муслиман и пријатељ Гајрета уопште може огријати. Она је извор свега доброг, лијепог и похвалног” (ибид.). У истој рубрици је посвећена пажња раду Мјесног одбора у Пљевљима. Овај одбор организовао је у протеклом периоду сљедећа предавања:

“г. Сулејман Шехагић, ст. фил.: ‘Културно-социјални проблеми наших муслимана’;

г. Др. Салих Муфтић, лекар: ‘О штетном дејству и сузбијању алкохола’, као и ‘О венеричним и другим социјалним болестима’;

г. Абдулах Азабагић, шер. суд.: ‘О значају Хиџрета и муслиманске Нове године за муслимане’”(ибид., стр. 59).

Напомиње се да је договорено да се предавања редовно држе сваких петнаест дана. Овај одбор је приредио поводом Курбан бајрама забаву коју су извели чланови и чланице дилетантске секције. Дочек “Муслиманске нове године” приређен је 8. фебруара. Обогаћена је и *Гајретова* библиотека са преко 200 књига купљених у Београду. Истиче се да *Гајретова читаоница* прима све дневне листове, све муслиманске публикације, има свој радио апарат, основана је и библиотека ђачких уџбеника који се раздјељују сиромашним ђацима. Овај одбор уписао је о свом трошку десеторо дјеце у Пљеваљску гимназију (ибид., стр. 59).

Број 7-9 из 1940 посвећен је Извјештају Главног одбора *Гајрета* за годину 1939-1940.. У овом извјештају читамо да је до 24. јуна 1940. године у *Гајретој читаоници* у Пљевљима одржано десет предавања, од којих смо три у претходном тексту поменули. У наставку је објављен

списак питомаца Гајретовог интерната, такође у Пљевљима. Међу активним мјесним одборима у 1939-40. години убројани су одбори у Бијелом Пољу, Пљевљима и Подгорици. Као неактивни означени су одбори у Плаву, Рожајама и Улцињу (ибид., стр. 142). У извјештају о раду *Гајретових* интерната описани су рад и прилике *Гајретовог* конвикта у Пљевљима. У школској 1939/40. години управник и васпитач је био Абдулаховић Абдуселам, распоређен на рад у *Гајрету* од стране Министарства просвјете, с тим што је био ослобођен рада у разреду. Улема-мецлис није поставио вјерског васпитача у овом интернату. Кроз интернат је прошло 29 питомаца, али их је на крају године било 25. Према опису, зграда у којој је смјештен власништво је Вакуфа, може да прими 30 питомаца и располаже са 11 одјељења- 2 учионице, 1 спаваоницом, 1 трпезаријом, кухињом, смочницом, болницом, собом за молитву, канцеларијом и станом управника и остале нуспросторије. Каже се да при интернату постоји литерарна дружина под називом “Гајретов подмладак”, основана током школске 1932/33. године. Од прикупљене чланарине допуњена је интернатска библиотека са 25 књига. Литерарна дружина организовала је 11 окупљања, на којима су одржана сљедећа предавања: “Мујовић Мујо: ‘Гајретов рад на културном и просвјетном подизању југословенских муслимана’”; Сијерчић Нурија: ‘Горски цар од Св. Раичковића’, реферат; Брбовић Мујо: ‘Алекса Шантић’ приказ; Златанић Бахрија: ‘Приказ на дјело Тито Дорцић’; Брбовић Мујо: ‘О постанку земље’; Брбовић Мујо: ‘Едисон’; Шлаковић Абдулах: ‘Наше село по нашим приповијеткама’; Брбовић Мујо: ‘Наша књижевност у II половини XIX вијека’; Златанић Бахрија: ‘Велика дјела захтијевају велике жртве’; Лимић Драгољуб: ‘Развој народне поезије’” (ибид., 151)

Сл. 2 Питомци Гајретовог интерната у Пљевљима (1939/40)

Ред. бр.	ПРЕЗИМЕ И ИМЕ	Школа	Разред	Име родитеља или старатеља	Мјесто боравка родитеља или старатеља	Висина мјесечне одобрење Дин	Примједба
1	Хаџиахметовић Неџиб	Потпуна државна реална гимназија	I	отац Азиз	Фоча	150	Пурифициран, напустио дом 8-II-1940
2	Хаџалић Сулејман			отац Хамид	Плевље	—	
3	Софо Златан			отац Абдулах	Коњич	300	
4	Тафро Соко			отац Салко	Фоча	350	
5	Бегин Асим		отац Назиф	Лука срез Сребреница	250		
6	Дражанин Цавид		отац Реџеп	Нови Пазар	50		
7	Хонџо Сафет		мајка Ариффа	Јабланица	—		
8	Кускуновић Есад		даница Сердаревић Мехо	Зеница	—		
9	Нумангић Мугдим		II	мајка Узејфа	Коњич	—	
10	Османгић Мурис			отац Муниб	Чајниче	250	
11	Тафро Гордан			отац Салко	Фоча	300	
12	Влаховљак Џемаил			отац Јусуф	Бољанић ср. Плевље	50	
13	Хаџимешић Мурат		III	мајка Сафија	Фоча	—	
14	Налбангић Ихсан			отац Назиф	Фоча	350	
15	Ферхатбеговић Мухамед		IV	отац Незир	Рогатица	50	
16	Османгић Ариф			отац Смајл	Рогатица	250	
17	Сијерчић Нурија		IV	отац Исметбег	Горажде	—	
18	Султановић Екрем			отац Хилмибег	Чајниче	250	
19	Кочевин Рефик		V	отац Адил	Прибој	500	
20	Шапоњић Данило			стриц Шапоњић Лексо	Нова Варош	350	
21	Шлаковић Абдулах			отац Хасан	Ст. Бар	300	
22	Линић Драгољуб		VI	отац Илија	Сјемећ срез Рогатица	380	
23	Мујовић Мујо			отац Нуман	Сјеница	—	
24	Тановић Данило			мајка Јуца	Нова Варош	380	
25	Златанић Бахрија		VI	отац Јусуф	Прибој	350	
26	Брбовић Мујо			отац Омер	Сарајево	—	
27	Дорић Шефик		VIII	мајка Емина	Сарајево	—	
28	Мешин Хајро			браћа	Бродарево Пријепоље	—	
29	Мујин Суљо		VIII	отац Мухо	Сусташ Стари Бар	50	

Прилог 5 *Списак њиховаца Гајретовог интерната (1939/40)*

Што се Гајретових просвјетних акција тиче, у поменутом Извјештају се биљежи да је Мјесни одбор *Гајрета* у Подгорици, под руководством судије Садика Ђурбузовића “организовао аналфabetски течај, који је трајао од 1. октобра до 12. новембра 1939. г. У течају је научило читати и писати 25 чланова, од којег су броја њих 10 у годинама од 30-50 старости... Поред овог рада, одбор је организовао комплетан тамбурашки оркестар од 11 чланова, као и мушки пјевачки хор од 40 чланова под водством г. Мила Влајина, композитора, такођер и мјешовити збор од 30 чланова” (ибид., стр. 161)

У *Гајретовом гласнику* у броју 12 из 1940. године читамо и вијест о организовању љетњег ђачког течаја у Подгорици у периду од 1. јула до 24. августа и истиче да “од 15 ученика колико се спремало у течају, 14 их је положило поправне испите, а свега један понавља разред” (стр. 60)

Анализа дјеловања културно-просвјетног друштва *Гајрет* на територији Црне Горе у периоду 1922-1941. година никако се не своди само на увиде у писање листа *Гајрет*, али је представљање ових аутентичних података неспорно допринос стварању и сређивању основе за даља и шира истраживања. Овим нашим радом настојали смо да помогнемо реконструкцију оног сегмента рада Друштва, који је, и поред покушаја манипулисања у политичке сврхе, испуњавао његову у основи конструктивну улогу, без националне и вјерске искључивости, у прегнућу ка културној отворености, и на тај начин сарадњи, повезивању и зближавању.